

Váha přesnosti

Soubor kritických a literárněvědných textů Karla Miloty z šedesátých až devadesátých let, nazvaný Vzorec řeči, klade na čtenáře značné nároky – jak svým rozsahem, tak autorovou důkladnou argumentací. Vytrvalce však přesvědčí, že i literární kritika dovede být napínavá.

OLGA PEK

Svazek sebraných kritických, literárněvědných, esejistických a publicistických textů básníka a prozaika Karla Miloty (1937–2002), spjatého s vlnou experimentální literatury přelomu šedesátých a sedmdesátých let, uspořádal a vydal Jan Šulc společně s Milenou Vojtkovou v nakladatelství Torst. Ačkoliv souhrn Milotova celoživotního kritického díla nese v roce 2011, na policích oněch několika málo knihkupectví, kde se dá sehnat, je k dostání teprve od loňského roku. Je příznačné, že na něj dosud nevyšla žádná podstatná reakce (pokud vím, samostatným textem se knize věnoval pouze Petr Hanuška ve své rubrice „Kulturní oko“ v Olomouckém deníku). Jako by kniha svou důkladností byla v rozporu nejen s ročními lhůtami pro vydání, odměřovanými rytmem grantových kalendářů a účetních závěrek, ale i s dnešní logikou memu, která si žádá úderné, schematizující a kontroverzní zkratky.

Proplování mezi póly

Milotův skoro osmisetstránkový *Vzorec řeči* působí v našem kulturním kontextu, kde literatura implicitně čelí podezření z neefektivnosti, nadbytečnosti a frivolity, jako zpráva z jiného světa. Nejde jen o to, že takovou zprávou nutně být musí – coby artefakt doby, kdy oficiální orgány represivního režimu vyzdvihovaly snaživé přísluhovače „angažovaného“ sociálního realismu. Přestože by v naší nominálně svobodné současnosti literatura měla

být prostá tlaku cenzury či autocenzury na to, aby byla společensky užitečná, je namístě se ptát, nakolik nutnost neustálého sebeospravedlňování nahrává jisté autocenzuře i dnes.

Milota proplová mezi póly opakujícího se sporu mezi literaturou jako „svěbytnou věcí, kusem nové specifické reality, rovnocenným partnerem naší realitě životní, vstupujícím vůči ní do vztahu konfrontace a komplementarity“ a literaturou coby „závislým surogátem reality žité“ s neotřesitelným a samozřejmým přesvědčením, že řeč o literatuře je (společensky) závažná právě tehdy, když je přesná. Milota je nestranný vlastně jen mimochodem – prostě proto, že se svým vhladem a hloubkou porozumění kontextu literatury nepotřebuje pomoc triviálních opozic. Vědomí důležitosti nuancovaného, a přece pragmatického rozumění textu je u něj přirozeně přítomné už od hbitého výkladu renesančního spisku *Frantova práva* v ročníkové práci z přelomu let 1966–1967, kdy mu bylo necelých třicet let.

Přitažlivost literatury

Jednotlivé tematické sekce, v jejichž rámci jsou texty řazené chronologicky, sledují Milotu od roku 1967, kdy díky tání opožděně nastupuje ke studiu anglistiky a bohemistiky na pražské Filozofické fakultě a píše pronikavé kritiky pro *Tvář a Plamen*, přes ticho v letech 1969–1988 až k polistopadovým článkům v *Literárních novinách*. Ukazují ho jako poučeného znalce české „systémové poezie“, díla Emila Juliše, raného Vladimíra Párala, Milady Součkové, neprávem opomíjených postav českého a ruského básnictví i tuzemského historického románu. Kniha navíc zahrnuje i nepublikovanou titulní studii *Vzorec řeči*. Vzhledem k tomu, že zásadní přínos okruhu okolo Bohumily Grögerové a Josefa Hiršala je dnes v kulturním povědomí snad už dostatečně etablovaný, mohou Milotovy texty iniciativním čtenářům sloužit spíše jako směrovky k méně známým autorům.

Zaujmout přístup suchopárného akademika, chválicího knihu coby dlouho očekávané zaplnění prázdného místa na mapě literární historie, by v tomto ohledu bylo aktem slepoty. Nabízí se číst ji především jako napínavý příběh snahy artikulovat přitažlivost inteligentní, a přece živelné literatury a tlumočit

ji i méně obeznámenému publiku. Už jen jako důkaz toho, že to jde, má kniha velkou cenu. Přesnost a hloubka jednotlivých textů nekladou na čtenáře nárok o nic menší než rozsah osmi set stran, přitom ovšem nepůsobí nijak odtažitě. Milota je přístupný a neústupný kritik se smyslem pro humor, který ale nikdy nesklouzne k jízlivosti. Pokud literární kritika může být napínavá, Milotovy brilantní reflexe takové jsou. Ve chvíli, kdy je diskurs, na kterém stojí veřejný život, ze všech stran ohrožován demagogií, je přesnost slova, nota bene v „nadstavbové“ literární sféře, o to inspirativnější.

Autorka je redaktorka Psího vína.

Karel Milota: Vzorec řeči. Torst, Praha 2016, 794 stran.

Obejit nepojmenovaný ostrov

Milan Děžinský ve své nové sbírce *Obcházení ostrova* vykročil směrem ke srozumitelnější poetice a smířlivějšímu vztahu ke světu. Jeho pozornost si získávají detaily každodenního života a také dětský pohled na ně.

TOMÁŠ ČADA

Milan Děžinský dle svých slov dopsal básnickou trilogii. Započal ji titulem *Přizraky* (2007), po pěti letech následovala sbírka *Tajný život* (2012) a nyní se nám dostává do rukou zakončení: *Obcházení ostrova*. Sepsání trilogie tedy stálo Děžinského přinejmenším deset let života, a není proto žádným překvapením, že v autorově poetice i reflexi světa došlo k posunu. V obojím je přitom dnešní Děžinský srozumitelnější, než jak jsem jej znal. Ve svém novém výrazu je vlastně netradičně prostý.

Nemění se naopak fakt, že autor zůstává ukotven na Podřipsku. V básních opět defilují rodinní příslušníci, k nimž se lyrický subjekt často obrací nebo je nechává texty procházet. A i tentokrát je přítomno jakési tajemství, odtažitost a ostražitost, s níž básník pozoruje svět především v drobných detailech, z nichž teprve rostou celky: „malé věci se skládají do větších“. Přesto je pro *Obcházení ostrova* příznačné cosi, co jsem v předchozích knihách nezaznamenal: náznak smíření, vyrovnávání se se světem. Zatímco první sbírky představují básníka, jenž se snaží svět uchopit, pochopit, nějak popsat a třeba i měnit, nebo se mu alespoň smát, nyní je cítit nostalgie, loučení, nedosažitelnost – a proto i nepotřebnost velkých gest: „I ta nejkrásnější báseň říká, co dávno vím./ Báseň není život./ Je v pořádku, když končí nádechem,“ píše Děžinský v posledním textu sbírky, která tentokrát stěží přesáhla rozsah padesáti stránek.

Lepší než láska za hrob

Děžinský patří, dá-li se to vůbec o nějakém básníkovi říct, mezi nejprestižnější české autory. Jeho jméno je možné spojit prakticky s většinou oficiálních literárních aktivit. Je či byl organizátorem literárních pořadů, porotcem literárních cen, jeho předposlední tři knihy byly nominovány na Magnesii Literu, dostal se i do výběru nominantů Drážďanské ceny lyriky. Podílel se na překladech americké básničky Sharon Olds i na vzniku ročenky *Nejlepší české básně*, již se sice dá ledacos vytknout, ale je stále jedinou soustavnou a knižně publikovanou reflexí nejsoučasnější domácí poezie. Zkrátka, Děžinský literaturou žije. A nad *Obcházením ostrova* má člověk pocit, že okolní svět jej zajímá mnohem méně: „Po rozkoších lásky se oddávám rozkoši vyprávění.“ Potřeba být srozumitelně sdělný je přitom zřejmě nejpatrnější změnou v autorově poetice.

Ve stejné básni zaznívá verš: „Narodil jsem se ve svých dětech.“ Jako by právě děti a nadcházející stáří byly tím, co nejvíce rezonuje Děžinského knihou. Děti se procházejí mnoha básněmi sbírky a přinášejí nový pohled na svět a jeho nový výklad: „Ti, co se dívají, nevidí mrtvého ptáčka,/ k smrti unaveného motýla./ Děti je vidí.“ Dovedou si také užívat „obyčejně“ na úkor „zážitků“: „Společně se díváme na dešť/ a je to lepší než láska za hrob.“ Nebo: „Rozmístil jsem sklenice na slímáky./ Lépe než je zabít hranou lopatky./ Dáváš do stínu prádlo, které musí schnout pomalu./ Čára tryskáče se střetla s prádelní šňůrou./ Z ptáček se odpařuje noc.“ Je svým způsobem dobrodružně obejit ostrov, který ve světě existuje bez názvu, a jen tak mimochodem podotknout, že ve světě virtuálním mu kdosi název připsal.

Mezi banalitou a hloubkou

Děžinský nezůstává netečný k okolnímu dění, což je patrné zejména ve finálních básních, jenže ho reflektuje tak nějak odtažitě. Tragédie dnešní doby se mu vejde – a nutno podotknout, že s ohledem na vyznění celé knihy uvěřitelně – do jednoho kusu zasviněné látky: „Na ulici se svíjí mokrá hadr/ a nebyť motoru, slyšel bys ho sténat./ Ach, všechna tíže světa smotaná do jediného hadru.“ Jako by se s tím, ostatně jako se vším kolem, nedalo nic moc dělat. Můžeme to nazvat rezignací, ale také to lze číst jako zpověď někoho, kdo už svět po svém pochopil a chce ho otevřít jiným, aby jej také mohli „uvidět“.

Obcházení ostrova si opět jistě vyslouží lečkerou literární nominaci a troufám si tvrdit, že s ohledem na jméno autora kniha nezapadne. Na druhou stranu se nejedná o žádnou literární událost – a autor se o ni ani nesnaží. Při prvním čtení jsem měl pocit, že v ruce držím cosi neživotného. Až při několikaletém listování mi docházelo, že to, s čím mám tu čest, je velmi pokorná kniha, která má navíc skvěle budovanou pointu. Od úvodních, lehce banálních veršů se postupně dostáváme hlouběji a hlouběji k podstatě věci. A mohu-li si dovolit osobní poznámku, je to vlastně první Děžinského kniha, se kterou jsem se potkal rád a rozhodně se k ní hodlám vracet.

Autor je básník a redaktor časopisu H_aluze.

Milan Děžinský: Obcházení ostrova. Host, Brno 2017, 64 stran.

František Muzika: Tři velké larvy III, v modré, 1970